

*PÜSÖK Sarolta*¹:

Fazakas Sándor – Kovács Krisztián (szerk.): „Mielőtt megformáltak az anyaméhben...”. Az élet kezdetén felmerülő döntések keresztyén etikai megközelítése (Szociáletikai Intézet kiadványai /SzIK 8.), Kiadja a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete, Debrecen, 2020, ISBN 978–615–5853–32–6, 336. old.

A fenti kötet hiánypótló a magyar nyelvű protestáns bioetikai szakirodalomban. Az ehhez fogható átfogó mű ezúttal nem érdektelenség vagy az erre vonatkozó kutatói munka elmaradása miatt hiányzik a könyvespolcokról, hanem a dolgok természetéből következnek. Egyfelől az orvostudomány olyan lendületesen fejlődött az utóbbi évtizedekben, és annyi új etikai kérdéssel szembesített, hogy alig zárul le a felmerülő etikai kérdések megválaszolásának folyamata, helyében máris újabb feladványok várnak körültekintő megoldásra. Másfelől a környező világunk is folyamatosan változik, és az etikai kérdések megválaszolása olyan

¹ Egyetemi docens, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Református Tanárképző és Zeneművészeti Kar; e-mail: sarolta.pusok@ubbcluj.ro.

összetett feladattá vált, amelyet hatékonyan csakis sokrétű összefogás révén lehet megvalósítani, amilyen a kötetben foglalt alapdokumentum megszövegezésének hátterét biztosította.

A protestáns egyházak önmeghatározása nem teszi kötelezővé, sőt szükségessé sem, egy ön maga felett álló döntéshozó testület irányelveinek követését. Közös nagy kérdések megválaszolása végett azonban több olyan egyházközi testület is létezik, amely az egyes egyháztestek képviselőinek, szakértőinek bevonásával közös határozatokat készít elő, vagy olyan segédanyagokat dolgoz ki, amelyeket az egyes egyházak továbbgondolhatnak. Kontinensünkön az Európai Protestáns Egyházak Közössége (GEKE²) egyik olyan szervezet, amely több ízben is véleményt alkotott etikai kérdésekben, amely a helyi egyházak számára is fontos kiindulópont lehetett a sajátos helyzetükhöz mért iránymutató dokumentum megfogalmazásához. Siker koronázta például a GEKE által 2011-ben közreadott, az életvégi kérdésekre vonatkozó, orientációs segédanyag útját. 2017-ben jelent meg az élet kezdetével kapcsolatos dokumentum. Magyar nyelvterületen mindkét esetben a Debreceni Református Hittudományi Egyetem Szociáletikai Intézete vállalta fel a kérdés továbbgondolását, amelyet elősegített az a személyi tényező is, hogy az intézet vezetője, Fazakas Sándor, a GEKE Etikai Szakbizottságának alkotó tagja is egyben, s így közelebbről is megtapasztalhatta, hogy az alapdokumentumnak melyek azok a pontjai, melyeknek továbbgondolására, helyi viszonyokhoz való igazítására szerkesztőként figyelnie kell.

A kötet elején találja az olvasó Ulrich H. J. Körtner felvezető gondolatait a GEKE reprodukciós medicinával kapcsolatos tájékoztató segédanyagához, majd a kötet második felében ugyanennek a dokumentumnak a teljes magyar szövegváltozata is olvasható Szabó Csaba fordításában az alábbi címmel: „*Mielőtt megformáltak az anyaméhben...*” *Az Európai Protestáns Egyházak Közössége (GEKE) Tanácsának orientációs segédanyaga a reprodukciós medicina etikai kérdéseire.* A szövegértést a laikusok számára megkönnyíti egyfelől a dokumentum végére illesztett rövid szómagyarázat, hiszen a nemzetközileg elfogadott orvosi szakkifejezéseket másként nehéz volna értelmezni, másfelől a szövegbe illesztett rövid orvostörténeti és folyamatleíró magyarázatok is segítik a gördülékeny olvasást. Azok az olvasók azonban, akik minden élethelyzetre mindenki által elfogadható,

---

² Magyar nyelvterületen is szokás ezt a rövidítést használni, amely a német elnevezés kezdőbetűiből áll: *Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa*.

naprakész feleleteket várnak, csalódní fognak, mert, ahogyan a szerkesztő az előszóban előrevetíti: „...a dokumentumban több a kérdés, mint a válasz – és ez rendjén is van így. A protestáns etika nem minden helyzetre érvényes kész válaszokat vagy kötelező érvényű, fenntartások nélküli engedelmességet követelő álláspontokat kíván adni a hívő ember, illetve egyháztagok számára. Ez ellentétben lenne a reformátori etika önértelmezésével és a keresztyén hit felelős megélésének szabadságával... A dokumentum célja tehát az erkölcsi ítéletalkotás segítése” (13. o.). A végérvényes és egységes feleletek gyártását másfelől az is akadályozza, hogy az orvostudományi kutatásban minden előrelépés mentén vannak újabb fehér foltok, és a kérdéseket megvitató protestáns egyházakat jellemző életvitelt, valamint értékrendet érintő pluralizmussal is számolni kellett. Az utóbbira vonatkozóan a dokumentum kijelenti, hogy:

„...az a célja, hogy autentikus protestáns álláspontok »korridor«-ját jelölje ki, amelyen belül kirajzolódnak a párbeszéd, a vita és az erkölcsi ítéletalkotás határvonalai. A korridor egyes szakaszokon keskenyebb, mint máshol, egyes döntő kérdések esetében pedig egyetlen álláspontra szűkül le, hogy a protestánsok ennek alapján fogalmazzák meg teológiai és etikai alapmondanivalójukat. Más helyeken szélesebbé válhat, hogy álláspontok szélesebb spektrumát fogadhassa be, amelyek nyilvánvaló ellentétben is állhatnak egymással, de ettől még autentikus protestáns gondolkodásmódból erednek. (163. o.)

A GEKE dokumentum elsősorban a tagegyházak kétirányú felelősségére tekint, egyfelől a reprodukciós medicinával kapcsolatosan a tagjaik körében felmerülő lelkgigondozói esetek kezelésére, másfelől az egyházak közvélemény-formáló felelősségére: „Ennek egyik aspektusa az egyházak *társadalmi* elkötelezettsége, vagyis hogy jelen legyenek a reprodukciós medicinával kapcsolatos vitákban a törvényhozás, a politika és a gyakorlati erkölcs területén” (164. o.). A dokumentum egyes fejezetei a teológusok mellett orvostudományi és jogi szakértők bevonásával készültek. A bevezető fejezetet követő első fejezet a reprodukciós medicinával kapcsolatos kérdéseket orvosi, szociális és politikai kontextusba ágyazottan vizsgálja, míg a harmadik fejezet a problémakör etikai és teológiai elemzését nyújtja. Az utóbbi tárgyalja az egészségügyi dolgozókat érintő hivatásetikai és lelkiismereti kérdéseket is. A következő hét fejezet sorra veszi az életkezdeti nagy kérdéseket: in vitro fertilizáció (IVF), konzerválás mélyhűtéssel, petesejt- és embrióadományozás, béranyaság, prenatális és preimplantációs diagnosztika, őssejt kutatás és génterápia,

reproduktív klónozás. Az olvasó minden témakör kifejtése rendjén gazdagodik egy általános bevezetéssel, a tárgyalat folyamat ismertetésével, a hozzá tartozó adatok és a jelenlegi tudományos tények rövid bemutatásával. A következő tárgyalási pontokban pedig megismerkedhet a kapcsolódó vitás kérdésekkel, azok jogi rendezésével (amelyek nem minden államban azonosak) és a vonatkozó egyházi nyilatkozatokkal, amennyiben vannak. A záró fejezet az olvasót ismét szembesíti a nyitott kérdésekkel és a tagegyházakat további elemzésekre készíti.

Visszatérve a kötet első feléhez, az olvasó a már említett két bevezető tanulmányt, azaz a szerkesztőnek a kötetre vonatkozó felvezetőjét és az osztrák teológusnak a GEKE dokumentumra vonatkozó írását követően nyolc további tanulmányt olvashat. A kötet első részének szerzői vállalkoznak a GEKE dokumentum továbbgondolására a magyar nyelvterületen működő református és evangélikus egyházi közegbe ágyazottan, illetve meghívottként megszólal a jogi szakértő és a Római Katolikus Egyház álláspontját ismertető szakember is.

A kötetben felsorakoztatott tanulmányok sorát Béres Tamás evangélikus teológus írása nyitja, amelyben rámutat arra, hogy ameddig a nyugati teológia és filozófia adós marad egy alapos természetértelmezéssel, addig az élet kezdetével kapcsolatos morális kérdésfelvetésre is csak hiányos válaszok adhatók. A természethez való egészséges viszonyulás körvonalazásával a további vizsgálódásokhoz próbál kiindulási alapot nyújtani. Az egyetemes emberi kérdések megközelítése ökumenikus kitekintés nélkül, különösen a vegyes házasságban élők szempontjából, mára elképzelhetetlen, így ebben a kötetben is beavatást nyer az olvasó a meg nem született élet méltóságának tiszteletére vonatkozó római katolikus szemléletbe Hámori Antal részletező tolmácsolásában. Kodácsy Tamás és Masri Mona Aicha a meddőség kérdését járja körbe, különös figyelmet szentelve a lelkipálosok aspektusoknak, azon túl, hogy a mesterséges megtermékenyítés jogi, legitim lehetőségét is felvillantják. Kovács Krisztián *A hálószobából a laboratóriumba (Az inszemináció és az in vitro megtermékenyítés előfeltételei, következményei és hatásai a házasság és szexualitás etikájára nézve)* című tanulmánya az előző íráshoz kapcsolódik a lelkipálosok szempontok felsorakoztatásával, a házassággondozás és az egyén és közösség kapcsolatának mentén haladva. Filó Mihály az in vivo és in vitro megfogant élet védelmének büntetőjogi vonatkozásainak ismertetése közben rámutat arra, hogy az orvostudomány újabb és újabb eredményeivel a törvényhozásnak nehéz lépést tartania. A szerző

szerint számos joghézagot küszöbölhetne ki és vitás eseteket rendezne, ha az élet védelmét jogi szempontból is kiterjesztenék a fogantatás pillanatáig. Orosz Gábor Viktor *Az ember méltósága és szakralitása* című írásában számba veszi az élet méltóságára vonatkozó filozófiai, teológiai, etikai és jogi aspektusokat. Az erre vonatkozó diszkurzusok ma már kitérnek az ember génállományára, a benne rejlő lehetőségekre, és annak a képlékeny határnak a keresésére, amely a biotechnológiai lehetőségek tartománya, és amely az emberi méltóság tiszteletben tartása mentén húzódik. Rámutat arra, hogy a pusztán genetikai adottságok tényszerű feltárásán túl mindig szem előtt kell tartani annak transzcendens meghatározottságát. Visky S. Béla tanulmánya a béranyaságra vonatkozó ismeretek leírásán és az ezzel kapcsolatosan általánosan elfogadott teológiai nézeteken túl a kérdés sajátos romániai vonatkozásaira is kitekint. A tanulmányok sorát Borsi Attila írása zárja, melynek a címe is beszédes: *Az egyház megszólalásának keretei (Szempontok az egyházak etikai kérdésekben való megnyilvánulásának lehetőségéhez...)*. Az egyház felelőssége a közvélemény formálásában és az egyháztagok részéről elvárt orientatív véleménynyilvánítás szükségessége vitán felüli. A megszólalás azonban számos kérdést vet fel, a szerző téziszerűen sorakoztat fel tizenhárom olyan szempontot, amelyet a megszólalónak szem előtt kell tartania. Az egyháznak, de akár az olvasónak is, érdemes ezeket a szempontokat továbbgondolnia, hiszen mindenki számára hasznos, ha ezáltal új távlatok nyílnak.

A könyv a tárgyalt életkérdések révén minden olvasó részéről érdeklődésre méltó de a teológiai képzésben immár megkerülhetetlen tananyag.